

Л.З. Сердюк

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СТАВЛЕННЯ ДО СЕБЕ ТА ДО ПАРТНЕРА ЯК ФАКТОР СТАБІЛЬНОСТІ ШЛЮБУ

Сердюк Л.З. Взаємозв'язок ставлення до себе та до партнера як фактор стабільності шлюбу. У статті досліджуються особливості взаємозв'язку ставлення до себе та до партнера, узгодженість яких розглядається як фактор стабільності шлюбу.

Виявлено особливості впливу суперечностей в системі самооцінок, очікуваних оцінок та взаємооцінок партнерів на подружні взаємини. Емпіричним шляхом встановлено умови позитивної та негативної динаміки сумісності подружжя. Показано прогностичні можливості оптимізації подружніх взаємин.

Ключові слова: подружні взаємини, самооцінка, очікувана оцінка, оцінка партнера, динаміка сумісності, сфери подружньої взаємодії.

Сердюк Л.З. Взаимосвязь отношения к себе и к партнеру как фактор стабильности брака. В статье исследуются особенности взаимосвязи отношения к себе и к партнеру, согласованность которых рассматривается в качестве фактора стабильности брака.

Выявлены особенности влияния противоречий в системе самооценок, ожидаемых оценок и взаимооценок партнеров на супружеские отношения. Эмпирическим путем установлено условия положительной и отрицательной динамики совместимости супругов. Показано прогностические возможности оптимизации супружеских взаимоотношений.

Ключевые слова: супружеские отношения, самооценка, ожидаемая оценка, оценка партнера, динамика совместимости, сферы супружеского взаимодействия.

Постановка проблеми. У розмаїтті факторів впливу на подружні взаємини значне місце займають особливості когнітивної та афективної сфер шлюбних партнерів, зокрема, уявлення про самого себе та іншого. Проявами взаємозв'язку когнітивного і афективного компонентів є узгодженість взаємооцінок і самооцінок. Співвідношення величин взаємооцінок і самооцінок виявляється відмінним в групах різного рівня інтеграції. У згуртованих групах оцінки інших членів групи, як правило, вищі, ніж самооцінки. У менш згуртованих – показники самооцінок вищі, ніж оцінки інших [8; 12].

Проблема взаємозв'язку ставлення до себе та до інших, загалом, є традиційною для психології. Варіанти її вирішення в різних формах пропонували майже всі дослідники, що звертались до проблем самосвідомості, міжособистісних стосунків, розвитку особистості [2-4; 10; 12 та ін.].

Дослідження психологічних аспектів динаміки особистісних параметрів у процесі подружньої взаємодії ставить цілий комплекс складних завдань. Насамперед, це велика кількість факторів, що обумовлюють особливості подружньої інтеграції. Проте, це розмаїття факторів відображається в конкретних показниках, що піддаються безпосередньому вимірюванню. Вивчення цієї проблеми може мати спрямування як на виявлення окремих особистісних позицій шлюбних партнерів, так і на динаміку взаємодії в цілому. В силу взаємообумовленості і динамічності подружніх взаємин, особливий інтерес становить дослідження зміни особистісних позицій подружжя, що обумовлюють

стиль їх міжособистісної взаємодії. Типовий стиль взаємодії є досить стійким набором когнітивних, емоційних і поведінкових характеристик, властивих партнерам у конкретних ситуаціях. Такі сценарії взаємодії є послідовністю типових інтеракцій партнерів, що певною мірою дозволяють прогнозувати особливості розвитку як стабільних, так і конфліктних взаємин.

Аналіз останніх публікацій. У багатьох емпіричних дослідженнях, де вивчався зв'язок ставлення до себе і ставлення до узагальненого іншого, виявлена позитивна залежність між цими характеристиками [5; 6; 8; 11; 12 та ін.].

Дослідження [4; 10; 11; 13 та ін.], виконані в руслі концепції самоактуалізації, показало, що самореалізація особистості опосередкована пізнанням і ставленням людини до іншої людини та іншої до неї. Образи «Я», як програма самореалізації, опредмечується кожним із партнерів у конкретних результатах шлюбно-сімейної взаємодії. Когнітивні та афективні складові самосвідомості при цьому утворюють тріаду, яка несе в собі очікування і реальний статус: яким я повинен бути як шлюбний партнер і яким я реально є; яким повинен бути мій шлюбний партнер і який він є у дійсності; яким мене повинен сприймати мій шлюбний партнер і як він мене сприймає реально. Величина дистанції між очікуванням і реальним статусом викликає позитивне чи негативне переживання, яке, в свою чергу, знову впливає на когнітивну складову.

Неузгодженість уявлень шлюбних партнерів стосовно власних характеристик, оцінки особистісних властивостей партнера та очікувань, як переконливо показано в роботах [1; 2; 4; 5; 11], є однією із основних причин виникнення напруженості та конфліктів у багатьох сферах подружньої взаємодії. Звичайно, ця незадоволеність не обов'язково повинна проявлятися на поведінковому рівні, але її наявність є передумовою конфлікту в певній сфері життєдіяльності подружньої пари, зокрема такою передумовою є *надмірна дистанція* між бажаним, ідеалом і можливостями партнерів.

Формулювання мети і завдань статті. *Мета дослідження* полягає в теоретичному обґрунтуванні особливостей особистісних змін шлюбних партнерів, емпіричному виявленні напряму цих змін, та прогностичних можливостей оптимізації подружніх взаємин.

Завдання дослідження полягало у виявленні суперечностей в системі самооцінок, очікуваних оцінок та взаємооцінок партнерів в основних сферах подружньої взаємодії та емпіричному визначенні їх впливу на стабільність шлюбу.

Виклад методики і результатів дослідження. Одна із гострих проблем діагностики подружньої пари – отримання повної, об'єктивної, необхідної і достатньої інформації. У літературі пропонуються різноманітні програми отримання та впорядкування інформації як про подружню пару, так і про сім'ю в цілому [3; 7; 11 та ін.]. У вказаних програмах певною мірою відображаються концептуальні настанови дослідників. Це призводить до значних розбіжностей у характері інформації, її інтерпретації та використанні.

У дослідженні використовувались методика «Міжособистісний сімейний конфлікт» (В.П. Левкович, О.Е. Зуськова) [7; 8] та запропонована нами методика, призначена для виявлення динаміки особистісних рис шлюбних партнерів у ході подружньої адаптації, змін у сприйманні один одного та самих себе, а також деяких особливостей і механізмів, що детермінують цей процес.

Суть методики полягає в оцінці шлюбними партнерами особистісних якостей один

одного, розбіжності в оцінках яких, може стати джерелом конфліктів у подружніх взаєминах. Визначення дистанції між еталонними та актуальними позиціями партнерів є підґрунтям прогнозу їх сумісності. Таким чином, дослідницький інтерес представляє зона протиріч у взаємсприйманні партнерами один одного.

Виділені для оцінки особистісні риси оцінювалися партнерами за ступенем їх вираженості в балах від -2 до 2. Емпіричними показниками особистісних позицій партнерів були такі: оцінка особистісних рис суб'єктивного ідеалу; реальна оцінка своїх особистісних рис; ідеальна очікувана оцінка, дана партнером; реальна очікувана оцінка; оцінка рис партнера в ідеалі; реальна оцінка партнера.

Зауважимо, що міра зв'язку між ступенем вираженості рис свого ідеального та реального «Я» – це *самооцінка* (Со); міра зв'язку між ступенем вираженості ідеальної та реальної очікуваної оцінки особистості – це *очікувана оцінка* (Оо); міра зв'язку між ступенем вираженості ідеальної та реальної оцінки особистісних рис партнера є *оцінка партнера* (Оп).

Особистісні позиції чоловіка (ОПч) та дружини (ОПд) в кожній конкретній парі можна розглядати як елементи тривимірного векторного простору ОПч (Соч, Ооч, Опч) та ОПд (Сод, Оод, Опд), де О-початок координат.

Процедура дослідження за даною методикою складається з двох етапів. На першому – відбувається ретроспективне оцінювання особистісних рис. На другому – актуальне оцінювання. Далі, на основі визначення особистісних позицій партнерів в ретроспективному та актуальному вимірі можна побудувати моделі їх індивідуального «самопочуття» в шлюбі. Об'єднання цих двох моделей несе в собі певну інформацію про єдність партнерів, тобто їхню сумісність.

Побудова особистісних моделей партнерів в ретроспективному та актуальному вимірах дає можливість виявити динаміку індивідуальних станів кожного та зробити певний прогнози щодо їх особистісної сумісності.

Якщо підходити до міжособистісної взаємодії в шлюбі керуючись принципом узгодженості поглядів партнерів у взаємному сприйманні один одного, себе та в очікуваннях, то доцільно говорити про дистанцію, що при цьому виникає між.

Величина Д знаходиться таким чином:

$$D = \sqrt{(O_{пч}-O_{од})^2 + (O_{пч}-C_{од})^2 + (O_{пд}-O_{оч})^2 + (O_{пд}-C_{оч})^2}$$

Цей показник для кожної подружньої пари можна розрахувати в минулому (Д₁) і в теперішньому (Д₂).

Якщо дистанція протягом досліджуваного періоду зменшилася, то особистісна сумісність має позитивну динаміку, а отже риси партнерів змінюються в бік подальшої узгодженості. В іншому разі, подружня сумісність має негативну динаміку. За пропонованою методикою можна отримати такі показники:

1. *Схожість партнерів.* Взаємозв'язок оцінок реальних особистісних рис (я насправді) дає можливість виявити схожість чи відмінність особистісних рис шлюбних партнерів. Співставлення показників в минулому та теперішньому показує їх зміну з часом.

2. *Задоволеність – незадоволеність.* Цей показник визначається співставленням взаємозв'язку ідеальних самооцінок партнерів та інверсних реальних оцінок.

3. *Освідомленість про партнера.* Взаємозв'язок реальних (оцінка себе в дійсності) і прожективних (оцінка себе партнером) оцінок показує ступінь обізнаності партнерами

один про одного. Співставлення вказаних показників в минулому і в теперішньому дозволяє виявити усвідомленість здійсненого вибору та готовність до шлюбу взагалі.

4. *Теоретичний шлюбний потенціал* можна знайти співставляючи взаємозв'язок ідеальних та реальних взаємооцінок партнерів, вважаючи, що особистість з часом наближається до свого ідеалу.

5. *Практичний шлюбний потенціал* визначається як співставлення взаємозв'язку ідеально-прожективних (партнер в ідеалі) взаємооцінок із взаємозв'язком прожективних (партнер насправді) взаємних оцінок.

Статистична обробка даних здійснювалася за допомогою мір описової статистики, кореляційного аналізу та порівняння вибіркових середніх значень.

Дослідження проводилося із 70 стабільними подружніми парами, які перебувають у першому шлюбі, із стажем подружнього життя до 10-ти років, без виражених суперечностей та конфліктів у взаєминах. Для більш детального вивчення динаміки особистісних рис використовувалось ретроспективне оцінювання партнерами себе та свого партнера.

Аналізуючи результати дослідження було виявлено сфери прояву реальних та потенційних конфліктів. На цій же основі були виділені стабільні пари, які успішно долають конфлікти та проблемні пари, які недостатньо успішно долають конфлікти, при наявності позитивної сімейної мотивації.

Припускаючи, що в процесі подружньої адаптації досягається узгодженість між ставленням до себе та до партнера, всю сукупність подружніх пар, які прийняли участь у дослідженні, було розділено *на три групи*: пари, тривалість шлюбу у яких до трьох років (серед таких пар 90% стабільних); пари із стажем подружнього життя від трьох до п'яти років (66% стабільних); пари із стажем від п'яти до десяти років (100% стабільних).

У таблиці 1 представлено середні значення показників оцінок партнерів у різних сферах подружньої взаємодії.

Зазначені дані свідчать про те, що в першій групі подружніх пар, оцінки партнерів переважають самооцінки або приблизно однакові. Враховуючи загальну позитивну спрямованість міжособистісних стосунків шлюбних партнерів, незначні розбіжності у взаємооцінках і самооцінках партнерів, що виникають на цьому етапі, можна, мабуть, пояснити недостатньою підготовленістю до шлюбу, що проявляється у дещо неадекватній оцінці побутових труднощів та підвищених вимогах партнерів один до одного. Для другої групи подружніх пар переважання самооцінок над взаємооцінками партнерів зустрічається в 40% випадків, що може свідчити про недостатній рівень взаєморозуміння, підвищену вимогливість до партнера, недостатню повагу та емоційну прив'язаність до партнера. У цій категорії подружніх пар неузгодженість самооцінок і взаємооцінок, яка обумовлює конфліктний характер взаємин, характерна для більшості сфер подружньої взаємодії. У третій групі взаємооцінки приблизно співпадають із самооцінками і навіть дещо їх переважають.

Для кожної із виділених груп сімей характерні певні відмінності у величинах взаємооцінок та очікуваннях шлюбних партнерів, а також у значимості для них очікуваних та реальних цінностей. Для першої групи характерні незначні розбіжності в деяких сферах життєдіяльності сім'ї, що проявляються у підвищених очікуваннях щодо партнера. На фоні загальної задоволеності шлюбом неузгодженість очікувань з реальністю дає можливість розвитку і вдосконалення подружніх взаємин. У другій групі

подружніх пар очікування партнерів значною мірою перевищують їх оцінки у більшості сфер сімейної взаємодії. Незадоволеність на цьому етапі переважно виникає через дефіцит духовної єдності, який оцінюється партнерами як блокування саморозвитку; при цьому, відсутність емоційного комфорту, підтримки, злагоди породжує недовіру один до одного та напруженість у взаєминах. У третій групі подружніх пар спостерігається відносна відповідність ієрархій очікуваних і реальних шлюбних цінностей.

Таблиця 1.

Показники партнерів в різних сферах подружньої взаємодії

		Сфери подружньої взаємодії					
	Оцінки	Ролі	Спілкування	Пізнання	Культура спілкування	Підтримка	Емоційний Комфорт
I група	Опч	4,3	3,3	3,3	3,6	4,3	3
	Соч	4	3,7	4,3	3,2	4	3,7
	Ооч	5	4,3	5	4,3	4,7	4,7
	Опд	2,7	2,7	3,3	3,5	4	3
	Сод	4	3,3	4	3,7	4	3,7
	Оод	3,7	4,3	4,3	4	4,3	4,3
II група	Опч	3,9	2,9	2	1,8	3,5	3,3
	Соч	2,8	3	3,2	2,1	4	3,8
	Ооч	3,4	3,5	3,5	3,8	4	4,4
	Опд	2,1	2,6	2,6	1,5	3,1	2,9
	Сод	3,3	2,8	2,4	0,8	2,6	3,1
	Оод	3,8	2,7	2,5	3,9	4,3	4,3
III група	Опч	4,1	4,3	3,3	3,8	4,1	3,2
	Соч	2,7	3,6	3,9	3,6	4	4,3
	Ооч	3,4	3,4	3,4	4,1	4,5	4,1
	Опд	3,7	3,7	3,2	3,2	3,9	3,3
	Сод	3,6	3,6	3,5	2,7	4,2	4,1
	Оод	3,6	3,8	3,6	3,9	4,3	4,1

Примітка: Оп - оцінка партнера; Со - самооцінка; Оо- очікування щодо партнера (ч-показники чоловіка, д-показники дружини).

Результати дослідження свідчать про те, що величина різниці між оцінкою і самооцінкою із збільшенням стажу подружнього життя зменшується, що може бути наслідком більш адекватної оцінки партнерами один одного з набуттям досвіду подружнього життя. Узгодженість самооцінок та оцінок партнера (див. табл. 2), що досягається у більшості сфер життєдіяльності сім'ї, відображає позитивний характер подружньої взаємодії і проявляється в повазі, взаєморозумінні, чуйному ставленні партнерів один до одного.

Узгодженість взаємооцінок партнерів та взаємних очікувань, яке також досягається із стажем подружнього життя, свідчить про те, що потребі сфери партнерів не суперечливі, а їх настанови на шлюб певною мірою реалізуються. Зауважимо, що перевищення величин очікувань до партнера над оцінками партнера є показником

невиправданих сподівань, що знаходить своє відображення в суб'єктивній незадоволеності шлюбом.

Таблиця 2.

Середні значення показників у різних групах подружніх пар

	Показники чоловіка			Показники дружини		
	Оцінка партнера	Самооцінка	Очікування щодо партнера	Оцінка партнера	Самооцінка	Очікування щодо партнера
I група	3,4	3,1	4,1	3,8	3,2	4,1
II група	2,9	3	3,6	2,4	2,5	3,5
III група	3,7	3,4	3,6	3,8	3,5	3,6

Отже, причини для виникнення конфлікту можуть бути на будь-якій стадії розвитку стосунків, але, протікаючи на фоні позитивних взаємин партнерів, конфлікти виконують конструктивну роль, що полягає у викритті розбіжностей у потребах партнерів, їх намірах, настановах та виробленні спільних позицій.

Результати дослідження міжособистісних диспозицій партнерів та їх динаміки в процесі подружньої взаємодії, що також визначалися на основі показників самооцінок, очікуваних оцінок та взаємооцінок по комплексу найбільш важливих у подружньому житті особистісних рис, представлені в таблиці 3.

Таблиця 3.

Показники самооцінок, очікуваних оцінок та взаємооцінок партнерів на різних етапах шлюбу

Групи		I група				II група				III група			
		Оцінки чоловіка		Оцінки дружини		Оцінки чоловіка		Оцінки дружини		Оцінки чоловіка		Оцінки дружини	
Показники		\bar{X}	S_x	\bar{X}	S_x	\bar{X}	S_x	\bar{X}	S_x	\bar{X}	S_x	\bar{X}	S_x
Минуле	Со _ч	0,22	0,17	0,32	0,37	0,52	0,22	0,22	0,27	0,35	0,20	0,29	0,21
	Оо _ч	0,33	0,27	0,17	0,17	0,51	0,27	0,45	0,24	0,26	0,22	0,31	0,20
	Оп _ч	0,33	0,32	0,20	0,14	0,26	0,29	0,39	0,33	0,35	0,21	0,52	0,25
Теперіш	Со _ч	0,19	0,28	0,19	0,26	0,45	0,26	0,12	0,23	0,41	0,15	0,39	0,23
	Оо _ч	0,23	0,25	0,38	0,34	0,37	0,37	0,14	0,36	0,36	0,24	0,38	0,23
	Оп _ч	0,41	0,19	0,17	0,34	0,27	0,31	0,21	0,37	0,40	0,28	0,42	0,23
Показники		\bar{X}		S_x		\bar{X}		S_x		\bar{X}		S_x	
D ₁		1,03		0,27		0,83		0,35		0,74		0,15	
D ₂		0,79		0,16		0,64		0,32		0,47		0,08	

Примітка: Со_ч, Оо_ч, Оп_ч - показники чоловіка в ретроспективному та в актуальному вимірі;

Со_д, Оо_д, Оп_д - показники дружини в ретроспективному та в актуальному вимірі;

D₁-дистанція між партнерами в ретроспективному вимірі, D₂-дистанція між партнерами в актуальному вимірі.

Наведені дані є свідченням того, що для партнерів першої групи подружніх пар характерні низькі показники самооцінок, очікуваних оцінок та взаємооцінок. У другій групі – величина цих показників збільшується, але вони характеризуються значною неоднорідністю. Величини самооцінок та очікувань перевищують оцінки дані партнеру,

що стає причиною виникнення напруженості в стосунках та збільшення дистанції між ними. Для показників третьої групи подружніх пар характерна узгодженість у самооцінках, очікуваннях та взаємооцінках партнерів, особливо це стосується показників в актуальному вимірі. Також величина дистанції між партнерами зменшується.

Висновок про досягнення із збільшенням стажу подружнього життя узгодженості в системі самооцінок, очікуваних оцінок та взаємооцінок партнерів підтверджується також результатами здійсненого кореляційного аналізу.

Таблиця 4.

Взаємозв'язок самооцінок, очікуваних оцінок та взаємооцінок чоловіка та дружини на різних етапах шлюбу

Показники		I група	II група	III група
В актуальному вимірі	Самооцінка	0,50**	0,55**	0,65**
	Очікування щодо партнера	0,52	0,35*	0,58**
	Оцінка партнера	-0,48**	0,24	0,61**
У ретроспективному вимірі	Самооцінка	0,26	0,22	0,54**
	Очікування щодо партнера	0,53**	0,32*	0,53**
	Оцінка партнера	0,36*	0,42**	0,55**

Примітка: **Кореляція значима на рівні $p < 0,01$

Зокрема, взаємозв'язок самооцінок партнерів із зростанням стажу шлюбу збільшується як в актуальному вимірі, так і в ретроспективному.

В усіх групах досліджуваних пар виявлено взаємозв'язок очікуваних оцінок партнерами один одного. Взаємоцінки партнерів першої групи характеризувалися зворотним зв'язком і у ретроспективному, і в актуальному вимірах, $p < 0,01$). У другій групі зв'язок цих показників у ретроспективному вимірі був не значимим, а в актуальному становив 0,42 ($p < 0,05$). У третій групі взаємоцінки партнерів значимо пов'язані як у ретроспективному (0,55, $p < 0,01$), так і в актуальному вимірах (0,61, $p < 0,01$).

У таблиці 5 наведено показники середніх значення самооцінок, очікуваних оцінок та взаємооцінок партнерів у групах з позитивною та негативною динамікою сумісності.

Таблиця 5.

Показники S_o , O_o і O_p в групах з позитивною та негативною динамікою

Показники	I група	II група
	Позитивна динаміка	Негативна динаміка
$S_{оч}$	0,42	0,30
$O_{оч}$	0,39	0,29
$O_{пч}$	0,38	0,16
$S_{од}$	0,41	0,37
O_d	0,33	0,21
$O_{пч}$	0,35	0,18
D	0,49	0,92

Примітка: $S_{оч}$, $O_{оч}$, $O_{пч}$ – самооцінка, очікувана оцінка та оцінка партнера (показники чоловіка); $S_{од}$, $O_{од}$, $O_{пч}$ – самооцінка, очікувана оцінка та оцінка партнера (показники дружини); D - дистанція між партнерами.

Було виявлено, що для пар із стажем від 1 до 4 років (I група, 68,7%) властива, переважно, негативна динаміка. Для пар із стажем від 4 до 10 років (II група, 72,2%) – позитивна.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Результати дослідження є підґрунтям для таких висновків:

1. Умови для виникнення напруженості в сфері перцептивної взаємодії подружжя створюються, якщо: а) рівень самооцінки перевищує рівень оцінки, даної партнеру, тобто величина різниці $(O_n - C_o) < 0$; б) рівень очікуваної оцінки з боку партнера перевищує рівень оцінки реально даної партнером, тобто величина різниці $(O_n - O_o) < 0$.

Умови для суперечностей та виникнення напруженості не створюються, якщо: а) рівень самооцінки приблизно співпадає з рівнем оцінки, даної партнеру, тобто величина різниці $(O_n - C_o) \approx 0$; б) рівень очікуваної оцінки з боку партнера приблизно співпадає з рівнем оцінки даної партнером, тобто величина різниці $(O_n - O_o) \approx 0$.

2. Неузгодженість взаємооцінок, самооцінок та очікувань партнерів, які є репрезентацією їх свідомості основних індивідуальних потреб та установок та є свідченням складного етапу міжособистісної адаптації, що проявляються в реальних та потенційних конфліктах у міжособистісних взаєминах.

3. Кожній групі подружніх пар властиві певні специфічні суперечності, які, проявляючись в неузгодженості тих чи інших індивідуальних параметрів, стають джерелом особистісних змін та розвитку.

4. Із стажем подружнього життя особистісні характеристики партнерів узгоджуються, їх сумісність, що виражається в дистанції між ними, з часом набуває позитивної динаміки.

5. Негативні особистісні зміни, що посилюють дезадаптацію партнерів один до одного, відбуваються тоді, коли рівень самооцінки перевищує рівень очікуваної оцінки та коли рівень очікуваної оцінки перевищує рівень оцінки даної партнером.

Перспектива подальших досліджень полягає у розробленні шляхів оптимізації міжособистісних взаємодій на ранніх стадіях подружньої дезадаптації, а також у підготовці ефективних заходів психологічної допомоги сім'ям у критичні періоди їх життєдіяльності.

Список використаних джерел

1. Браун Дж., Кристенсен Д. *Теория и практика семейной психотерапии*, 2001. СПб.: Питер. 352 с.
2. Ващенко І.В., Кондрацька Л.В. Особливості сімейних взаємин у сучасних подружніх парах. *Наука і освіта*, 2005. № 3-4. С.13-17.
3. Волкова А.Н., Трапезникова Т.М. Методические приемы диагностики супружеских отношений. *Психология семьи* : хрестоматия. Самара, 2002. С. 734-745.
4. Герасимов Е.М. Возможность прогнозирования супружеских конфликтов по результатам современных исследований в отечественной психологии. *Молодой ученый*. 2009. № 2. С.226-230.
5. Гроза И.В. Эмпирическое изучение возможностей развития личности в контексте супружеского взаимодействия. Гуманизация образования. Сочи: йо т РАО. №2. 2012
6. Королева, Е.М., Крюкова, Т.Л. Исследование диадического копинга: роль в укреплении супружеских отношений и психологического благополучия пары. *Вестник Костромского государственного университета: серия: Педагогика. Психология. Социокинетика*. 2018. № 2. С. 84-88.
7. Левкович В.П., Зуськова О.Е. Методика диагностики супружеских отношений. *Вопросы психологии*, 1987. №4. С.128-134.
8. Левкович В.П., Зуськова О.Е. Социально-психологический подход к изучению супружеских конфликтов. *Психологический журнал*, 1985. Т.6. №3. С.126-137.

9. Морозова О.В. Соціально-психологічна підтримка благополуччя подружжя у шлюбі. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Вип. 6. Т. 2. Херсон : Гельветика, 2017. С. 169-174. (Серія «Психологічні науки»).
10. Мясищев В.Н. Психология отношений. Воронеж: Изд-во «Ин-т практ. психологии»: НПО «МОДЭК», 1998. 362 с.
11. Пезешкиан Н. *Тренинг семейных отношений*; [пер. с нем.]. М.: Институт позитивной психотерапии, 2009. 288 с.
12. Сычев О.А. Супружеская атрибуция как фактор удовлетворенности отношениями в парах с различным стажем семейной жизни. *Сибирский психологический журнал*. 2016. Вып. 59. С.172-187.
13. Seligman M.E., Csikszentmihalyi M. Positive psychology. *American psychologist*, 2000. Vol. 55. N 1. P. 5-14.

References transliterated

1. Braun Dzh., Kristensen D. Теорія і практика сямейној психотерапії, 2001. SPb.: Piter. 352 s.
2. Vashhenko I.V., Kondrac'ka L.V. Osoblivosti simejnih vzaemin u suchasnih podruznhih parah. *Nauka i osvita*, 2005. № 3-4. S.13-17.
3. Volkova A.N., Trapeznikova T.M. Metodicheskie priemy diagnostiki supruzheskih otnoshenij. *Psihologija sem'i : hrestomatija*. Samara, 2002. S. 734-745.
4. Gerasimov E.M. Vozmozhnost' prognozirovanija supruzheskih konfliktov po rezul'tatam sovremennyh issledovanij v otechestvennoj psihologii. *Molodoj uchenyj*. 2009. № 2. S.226-230.
5. Groza I.V. Jempiricheskoe izuchenie vozmozhnostej razvitija lichnosti v kontekste supruzheskogo vzaimodejstvija. *Gumanizacija obrazovanija*. Sochi: jo t RAO. №2. 2012
6. Koroleva, E.M., Krjukova, T.L. Issledovanie diadicheskogo kopinga: rol' v ukreplenii supruzheskih otnoshenij i psihologicheskogo blagopoluchija pary. *Vestnik Kostromskogo gosudarstvennogo universiteta: serija: Pedagogika. Psihologija. Sociokinetika*. 2018. № 2. S. 84-88.
7. Levkovich V.P., Zus'kova O.E. Metodika diagnostiki supruzheskih otnoshenij. *Voprosy psihologii*, 1987. №4. S.128-134.
8. Levkovich V.P., Zus'kova O.E. Social'no – psihologicheskij podhod k izucheniju supruzheskih konfliktov. *Psihologicheskij zhurnal*, 1985. T.6. №3. S.126-137.
9. Morozova O.V. Social'no-psihologichna pidtrimka blagopoluchchja podruzhhja u shljubi. *Naukovij visnik Hersons'kogo derzhavnogo universitetu (Serija «Psihologichni nauki»)*. Vip. 6. T. 2. Herson : Gel'vetika, 2017. S. 169-174.
10. Mjasishhev V.N. Psihologija otnoshenij. Voronezh: Izd-vo «In-t prakt. psihologii»: NPO «MODJeK», 1998. 362 s.
11. Pezeshkian N. Trening semyjnyh otnoshenij; [per. s nem.]. M.: Institut pozitivnoj psihoterapii, 2009. 288 s.
12. Sychev O.A. Supruzheskaja atribucija kak faktor udovletvorennosti otnoshenijami v parah s razlichnym stazhem semyjnoj zhizni. *Sibirskij psihologicheskij zhurnal*. 2016. Vyp. 59. S.172-187.
13. Seligman M.E., Csikszentmihalyi M. Positive psychology. *American psychologist*, 2000. Vol. 55. N 1. P. 5-14.

Serdiuk L.Z. The relationship between self-attitude and attitudes to a partner as a factor for marriage stability. The article explores the peculiarities of relationship between self-attitude and attitudes to a partner. The consistency of these parameters is considered as a factor of marriage stability.

The participants of the study are 70 stable married couples. All of them were in their first marriage during up to 10 years, without noticed conflicts and contradiction in family relationships. Retrospective self-assessment and evaluation of their partners was used to identify the dynamics of

personal traits and courses of marital compatibility.

The influence of contradictions existing in the system of self-assessment, expected evaluations and mutual evaluations of partners on their marital relations is revealed. The conditions for positive or negative dynamics of marriage compatibility were determined empirically. The prognoses for marital relations optimization are shown. The article states that conditions for tension in spouses' perceptual interactions are created if self-assessment is higher than an evaluation of the partner and an expected assessment made by a partner is higher than the actual estimation given by the partner.

The conditions for contradictions and tensions are not created if an assessment of self-esteem is approximately the same as that of the partner and an expected assessment made by a partner coincides approximately with the actual estimation given by the partner.

So, partners' personal characteristics become more conformed at the marriage life course, and their compatibility expressed in a psychological distance between them, acquires a positive dynamics over time. Negative personal changes that increase partners' alienation take place when self-assessment exceeds an expected assessment made by a partner and when an expected assessment made by a partner exceeds the partner's actual assessments.

Keywords: marital relationship, self-assessment, expected assessment, partner's assessment, dynamics of compatibility, spheres of marital interactions.